

*О.В. Лавріненко, канд. юрид. наук,
доцент Нац. ун-ту внутр. справ*

ВДОСКОНАЛЕННЯ ПОРЯДКУ ВИРІШЕННЯ СЛУЖБОВО-ТРУДОВИХ СПОРІВ ЯК СКЛАДОВА ПРОБЛЕМИ КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОВС УКРАЇНИ

На сьогодні законодавство про службу осіб в ОВС України ще не в повній мірі відображає характер, природу службово-трудова правовідносин цієї категорії службовців, особливості їх трудової діяльності, і за змістом, – в багатьох випадках, – характерна більше для армійських, військових підрозділів. Відтак – виникає потреба теоретичного аналізу та перегляду, зокрема, проблем диференціації правового регулювання процесуальних службово-трудова відносин особового складу ОВС, що виникають у зв'язку з розглядом спорів між сторонами службово-трудова правовідношення з питань застосування приписів загального та спеціального законодавства про працю особового складу органів внутрішніх справ.

Найважливішою юридичною гарантією прав та свобод людини і громадянина є можливість їх судового захисту. З прийняттям Конституції України були розширені можливості судового захисту прав і свобод, у тому числі й трудових. Порядок та умови вирішення службово-трудова спорів зазначеної категорії найманих працівників регламентується системою нормативно-правових актів – Законом України від 20.12.90р. «Про міліцію» [1], Положенням про проходження служби рядовим і начальницьким складом органів внутрішніх справ УРСР, затвердженим постановою КМ УРСР від 29.07.91р. №114, Дисциплінарним статутом органів внутрішніх справ України, затвердженої Указом Президії Верховної Ради УРСР від 29.07.91р. [2].

Згідно законодавства, при звільненні зі служби в органах внутрішніх справ за ініціативою адміністрації у разі відхилення скарги з цього приводу вищестоящими в порядку підлеглості службовою особою чи органом, звільнений працівник ОВС має право оскаржити звільнення в суд. Працівник має право оскаржити до суду також і прийняті щодо нього рішення службових осіб органів внутрішніх справ, якщо вважає, що вони принажують його гідність і особисті права, не пов'язані із службовою діяльністю.

Цілком природно постає питання: в якому порядку (виді судового провадження) звільнений працівник може захистити порушені чи оспорювані службово-трудова права у суді? Відповідь, на перший погляд, міститься в приписах норм вищезгаданих нормативних актів, де проголошено право звільненого працівника органів внутрішніх справ на «оскарження» звільнення в суд. Але більш прискіпливий аналіз цього питання свідчить, що така відповідь є спірною.

Так, судово практика у справах щодо звільнення працівників органів внутрішніх справ є суперечливою. В одних випадках, виходячи з того, що такі спори є за характером трудовими, вони вирішуються в позовному порядку, в іншому – зважаючи на те, що з позиції окремих судів, відносини між праців-

ником і органом внутрішніх справ є адміністративно-правовими, відносять-ся до сфери управлінської діяльності – в порядку, передбаченому главою 31-А «Скарги громадян на рішення, дії або бездіяльність державних органів, юридичних чи службових осіб у сфері управлінської діяльності» Цивільно-процесуального кодексу України.

Наприклад, в основу рішення Заводського райсуду м.Миколаєва від 11.09.99р. по справі №2-3 1999р. за позовами В. Жданова та С. Прокопева до УМВС України на Одеській залізниці про поновлення на роботі та утриманні заробітної плати за час вимушеного прогулу, відшкодування моральної шкоди та Доманівського райсуду м.Миколаєва від 14.04.94р. та 15.02.95р. по справам за позовами відповідно А. Рапопорт та В. Чайки про поновлення на роботу на посадах ст. дільничого та слідчого Доманівського РВВС УМВС в Миколаївській області та виплати заробітної плати за час вимушеного прогулу були прийняті в порядку позовного провадження, який є притаманним трудовим спорам. Рішенням від 23.06.1999р. Комінтернівського суду м.Харкова було задоволено позов Д. Шаптали до Харківського міського управління УМВС України в Харківській області про стягнення грошового утримання та компенсації за понадурочні роботи й продвовольчий пайок також в порядку позовного провадження на підставі ст.ст. 106, 115 та 116 Кодексу законів про працю України.

В той же час в роз'ясненні Верховного Суду України від 23.03.1998р. №1-5/82 зазначається, що окремі суди задовольняють вимоги осіб рядового, начальницького складу МВС, звільнених з органів МВС, про виплату на підставі норм КЗпП України вихідної допомоги і середньої заробітної плати на період працевлаштування, а також на відшкодування шкоди на підставі Закону України «Про охорону праці» і Правил відшкодування власником підприємства, установи, організації або уповноваженим ним органом шкоди, заподіяної працівникові ушкодженням здоров'я, пов'язаним з виконанням ним трудових обов'язків, а не відповідно до умов державного обов'язкового особистого страхування даної категорії працівників. Звернуто увагу судів на те, що проходження служби рядового і начальницького складу органів МВС України регулюється не Кодексом законів про працю України, а законодавством про ці органи, в тому числі Законом України «Про міліцію», Положенням про проходження служби рядовим і начальницьким складом ОВС України, Дисциплінарним статутом ОВС України, Постановою Кабінету Міністрів України «Про порядок обчислення вислуги років, призначення пенсій та грошової допомоги особам офіцерського складу, прапорщикам, військовослужбовцям надстрокової служби та військової служби за контрактом, особам рядового та начальницького складу ОВС та членам їхніх сімей», Положенням про порядок і умови державного обов'язкового особистого страхування осіб рядового, начальницького та вільнонайманого складу органів і підрозділів внутрішніх справ України. Виходячи з цього питання про компенсаційні виплати при звільненні з органів МВС вирішуються не на підставі ст.ст.44, 49² Кодексу законів про працю...

Тобто, – можна зробити висновок, – що службово-трудові спори працівників ОВС (в тому числі і при звільненні зі служби в органах внутрішніх

справ за ініціативою адміністрації), з огляду на приписи спеціального законодавства про службу, у разі відхилення скарги з цього приводу вишестоящими в порядку підлеглості службовою особою чи органом – мають вирішуватися не в порядку позовного провадження, а шляхом подачі скарги до суду у порядку передбаченому гл. 31-А «Скарги громадян на рішення, дії або бездіяльність державних органів, юридичних чи службових осіб у сфері управлінської діяльності» ЦПК України.

Треба також зазначити, що хоча у відповідності до ст.ст.38, 40, 45 Закону 15.12.1992р.»Про судоустрій України» давати керівні роз'яснення судам у питаннях застосування законодавства входить до виключної компетенції Пленуму Верховного Суду України, а не окремих посадових осіб Верховного Суду України, – деякі суди відмовляють в позовах про поновлення на роботі та оплаті вимушеного прогулу колишнім працівникам органів внутрішніх справ [3] посилаючись, в тому числі, і на згадане роз'яснення Верховного Суду.

Щодо теоретичної площини питання, то треба відзначити, що ряд авторів дійсно стверджують у своїх працях, що у справах, які виникають з адміністративних правовідносин (гл. 31-А ЦПК) відсутній спір про право, це притаманно лише справам позовного провадження. Наприклад, М.А. Вукот, Д. Чечот та інші вчені вважають, що справи позовного провадження відрізняються від справ, які виникають з адміністративно-правових відносин, перш за все предметом судової діяльності. Предметом судової діяльності у справах позовного провадження є спір про право цивільне, а у справах з адміністративних правовідносин – є вертикальні відносини влади і підпорядкування [4, с.258-259; 5, с.4].

Але існують й інші підходи, які є, на нашу думку, правильними і заслуговують, в перспективі, на увагу законодавця. Так, ряд авторів зазначають, що дотепер немає чітких критеріїв розмежування таких видів провадження як позовне та по справах, які виникають з адміністративних правовідносин (гл. 31-А ЦПК) [6, с.13]. На думку А. Мельникова, особи, які беруть участь в адміністративних справах, є сторонами у процесі, вони наділені правами і несуть обов'язки позивача та відповідача [7, с.180-181]. А. Боннер також пише, що навіть у справах які виникають з адміністративно-правових відносин, розглядається спір, який виникає з адміністративних відносин [8, с.9-10, 12]. Близьку точку зору відстоює в своїх роботах і М. Шакарян [9, с.129]. «За допомогою позову можливий захист як цивільних, так і адміністративних правовідносин, оскільки ті й інші можуть породжувати спори...», – пишуть А.А. Добровольский та А.А. Мельников [10, с.32]. Положення про те, що у справах, які виникають з адміністративно-правових відносин, не виникає спору про право, а суд лише «перевіряє законність та обґрунтованість дій органів державного управління» [11, с.290; 12, с.338], є, як відмічається в літературі «відголоском давно переглянутої в теорії цивільно-процесуального права точки зору [13, с.173].

Теза про наявність спору про право, який виникає з адміністративно-правових відносин, з огляду на аргументи багатьох авторів викладених в процесуальній літературі [14, с. 2, 5, 35; 15, с.28; 16, с.9], не повинен виклика-

ти сумніву. Адже в адміністративних відносинах між суб'єктами можуть виникнути певні розбіжності з приводу змісту і обсягу їх прав та обов'язків, здійснення яких унеможлиблюється внаслідок цієї розбіжності, то це вже й свідчить про виникнення спору між цими суб'єктами. Цілком правильним вбачається висновок М. Штефан, О. Дріжчаної, які пишуть: «...характерна наявність спору між громадянами і органами державного управління, службовими особами підприємств, установ, організацій, які виконують виконавчо-розпорядчі функції, що впливають з їх компетенції. Розв'язуючи такі спори, суд захищає права громадян і органів управління, сприяє поліпшенню діяльності державного апарату, додержанню і зміцненню режиму законності в його діяльності» [17, с.222]. Таким чином, може виникнути і спір про право у справах по скаргах звільнених працівників органів внутрішніх справ, в тому числі і міліції, відносно рішень службових осіб – представників адміністрації органу внутрішніх справ, коли в результаті здійснення ними управлінських функцій були порушені службово-трудова права особи рядового чи начскладу ОВС. До того ж, такий спір органічно пов'язаний з матеріальними службово-трудовами правовідносинами, а тому вирішити його по суті неможливо без урахування правовідносин, з якими спір нерозривно пов'язаний тісним причинним зв'язком.

І ще одна обставина – як відомо, процесуальними засобами порушення цивільного процесу у справах з адміністративно-правових відносин (при оскарженні особою рядового чи начскладу ОВС свого звільнення) є письмова скарга. Але ж у процесуальному законодавстві відсутні норми права стосовно реквізитів такої скарги, які б характеризували її зміст, форму тощо. Тому вимоги законодавства, зокрема приписи ст.ст.137, 138 ЦПК України, стосовно форми, змісту позовної заяви поширюються і на скаргу, що подає звільнений працівник. На нашу думку, це ще один побічний доказ «штучності» законодавчого поділу видів провадження у цивільному процесі, принаймні, – стосовно порядку розгляду скарг і позовів звільнених працівників про поновлення на роботі (службі) в органах внутрішніх справ.

Вважаємо, що існуючі на цей час в адміністративних і позовних спорах окремі розбіжності в термінологічному аспекті носять непринциповий, формальний характер, оскільки, і в тому і в іншому випадку, громадяни-позивачі чи скаржники виступають суб'єктами відповідних спірних матеріальних правовідносин, захищають порушені, оспорювані чи оскаржувані права, які виникають з таких правовідносин (в нашому випадку – зі службово-трудовах правовідносин, в яких перебувають працівники органів внутрішніх справ). До речі, в п.24 Положення про проходження служби мова якраз і йде саме про трудовий спір: «У разі поновлення на роботі (посаді) орган, який розглядає трудовий спір, одночасно вирішує питання про виплату особі рядового і начскладу середнього заробітку за час вимушеного прогулу...». Отже, як відомо, трудовий спір виникає із трудових (службово-трудовах) правовідносин, а не з адміністративно-правових відносин.

Більше того, в Законі «Про міліцію», п.24 Положення про проходження служби, ст.ст.15, 27, 37 Дисциплінарного статуту органів внутрішніх справ мова йде про «звільнення» – міру дисциплінарного стягнення, яка застосо-

вється за дисциплінарний проступок і розглядається в рамках такого інституту трудового права як трудова дисципліна (дисципліна праці). Так, згідно п.27 Дисциплінарного статуту ОВС, звільнення осіб рядового і начскладу з органів внутрішніх справ є крайнім заходом дисциплінарного стягнення і може застосовуватися за систематичне порушення дисципліни або вчинення проступку, несумісного з перебуванням на службі. Застосування адміністративного стягнення, що є «безперечною ознакою» адміністративної відповідальності, «не тягне... звільнення з роботи» [18, сс.270, 274]. І до того ж, як зазначається в літературі, – «дисциплінарний примус...регламентується тією галуззю права, яка в цілому або в основному регулює відносини адміністрації колектива з його членами» [19, с.349], тобто трудовим правом.

Все вищезгадане створює відповідне наукове підґрунтя для наступного узагальнення – спори, які виникають з адміністративних відносин, за своєю природою, процесуальним порядком розгляду мало чим відрізняються від спорів, що виникають у справах позовного провадження. А тому було б цілком логічним та доцільним на рівні Цивільно-процесуального кодексу вже найближчим часом провадження по справам з «адміністративно-правових відносин» структурно об'єднати, включити до складу справ загального позовного провадження. Цей загальний висновок повністю торкається і порядку вирішення службово-трудова спорів, в тому числі і випадків оскарження працівником звільнення зі служби в органах внутрішніх справ за ініціативою адміністрації органу. Провадження має бути позовним, тобто єдиним для усіх видів трудових спорів, в тому числі і тих, які виникають зі службово-трудова правовідносин працівників органів внутрішніх справ, зрозуміло, враховуючи існуючі процесуальні особливості їх розгляду в судах.

Симптоматичним в цьому плані є висновок, якого дійшли М. Макухіна та Ю. Білоусов – автори статті «Правова природа контракту про проходження військової служби» [20, с.105-106]. Вони справедливо стверджують, що контракт про проходження військової служби має розглядатися як особливий вид трудового договору, а це, на їх думку, «сприяло б удосконаленню судового розгляду спорів, пов'язаних з невиконанням чи неналежним виконанням умов контракту. Вони... мають розглядатися у загальному (позовному) провадженні з поширенням всіх його правил, що забезпечить повніший захист суб'єктивних прав військовослужбовців щодо реалізації конституційного права на працю і зменшить можливість порушень законодавства в даній сфері з боку командування...». Ця теза повністю поділяється нами і має принципове значення в процесі подальшого реформування законодавства про порядок та умови проходження мілітаризованої [21, с.96] та напівмілітаризованої державної служби в Україні.

До речі, можна впевнено констатувати, що ця тенденція розвитку процесуального законодавства щодо порядку та умов розгляду спорів, які виникають при проходженні мілітаризованої служби (її різновидів), органічно «вписується» в сучасну доктрину зарубіжного трудового права, де відбувається «диверсифікація» предмету трудового права, тобто розширення сфери дії останнього, зокрема, на поліцейських та військовослужбовців [22, с.28].

Подібна тенденція обґрунтовується і в роботах вітчизняних авторів [23, с.15; 24, с.23-38; 25, с.74].

До аргументів на користь поширення загального позовного провадження на випадки звільнення з органів внутрішніх справ свідчить і ряд інших процесуальних моментів.

Статтею 64 ЦПК, стосовно випадків подання скарг до суду встановлено розмір державного мита, а при поданні позову для захисту прав, що витікають із трудових відносин, у порядку загального позовного провадження позивачі звільняються від сплати державного мита (ст.63 ЦПК України; ст.4 Декрету Кабінету Міністрів України від 21.01.93р. «Про державне мито»). І це є досить вагомим моментом в характеристиці права на судовий захист трудових прав найманих працівників і, оскільки забезпечує на практиці дієвість останнього, може і повинно бути віднесено до юридичних гарантій можливості судового захисту конституційного права на працю.

На відміну від порядку звернення до суду з позовом за трудовим спором, працівник органів внутрішніх справ може звернутися зі скаргою тільки за місцезнаходженням суб'єкта оскарження (ст.248-4 ЦПК), в той час як по трудовим спорам цивільно-процесуальним законодавством (ст.126 ЦПК) встановлено альтернативну підсудність (за вибором позивача), тобто позови можуть подаватися також за місцем проживання позивача; у відповідності до ст.138 ЦПК, – позивач повинен подати позовну заяву з копіями відповідно до кількості відповідачів, а у разі необхідності – суддя має право затребувати від скаржника копії всіх доданих до позовної заяви документів відповідно до кількості відповідачів (на практиці обсяги тиражування документів сягають сотні і більше аркушів, і це позначається «на кишені» скаржника). В той же час, правила цієї статті не поширюються на позовні заяви в трудових справах; ст.148 ЦПК встановлено семиденний строк розгляду трудових справ, після закінчення підготовки справи до судового розгляду, а скарги розглядаються в десятиденний термін (ст.248-6 ЦПК); при задоволенні скарги, за ст.248-7 ЦПК, суд може допустити негайне виконання рішення, в той же час, за трудовими справами рішення суду про поновлення на роботі незаконно звільненого або переведеного працівника та в інших випадках, коли йде мова про захист трудових прав, підлягає обов'язковому негайному виконанню.

Існує і колізія норм, оскільки ст.248-4 ЦПК України встановлено, що подання скарги до суду зупиняє виконання оскарженого акта, а в ст.37 Дисциплінарного статуту ОВС (до речі, підзаконного акту) – говориться, що у разі подання скарги виконання накладеного дисциплінарного стягнення не припиняється. Враховуючи, що звільнення осіб рядового і начскаладу з органів внутрішніх справ є одним із видів дисциплінарного стягнення (ст.ст.15, 27 Дисциплінарного статуту ОВС), – вимоги ст.248-4 ЦПК мають поширюватися і на випадки звільнення співробітників.

Окремо хотілося б звернути увагу й на те, що з прийняттям Конституції, як уже зазначалося вище, громадяни мають можливість на свій вибір звертатись за попереднім позасудовим вирішенням вимоги до компетентного органу або безпосередньо до суду для захисту трудових прав, що передбачені

як загальним, так і спеціальним законодавством України про працю (ст.ст.55, 124 Конституції). Відмова суду у прийнятті позовних заяв, скарг, оформлених відповідно до чинного законодавства, є порушенням права на судовий захист, яке, згідно із ст.64 Конституції, не може бути обмежене. А тому, вважаю, що на сьогодні працівник органів внутрішніх справ, в тому числі і працівник міліції, має право на свій власний розсуд звернутися з вимогою про захист порушених, оспорюваних службово-трудова прав, як до вищестоящої в порядку підлеглості службової особи, так і безпосередньо до суду. Адже окремі автори не безпідставно стверджують, що саме судовий захист будь-яких прав «значно ефективніший, ніж адміністративний» [26, с.111].

Це правило, з метою упорядкування правозастосовчої практики, її уніфікації та підвищення рівня правових гарантій захисту службово-трудова відносин працівників ОВС, було б доцільно закріпити у відповідних нормах, які містяться в Законі «Про міліцію», Положенні про проходження служби та інших нормативних актах та врахувати при розробці та прийнятті Закону «Про систему органів внутрішніх справ України».

Таким чином, становлення системи спеціального законодавства про працю співробітників ОВС, вирішення проблеми кадрового забезпечення органів внутрішніх справ України вимагає перегляду, «критичного переосмислення» [27, с.27] на підставі теорії трудового права, цілої низки нормативно-правових актів, в тому числі і з питань порядку та умов вирішення службово-трудова спорів. Це необхідно для вдосконалення трудового законодавства взагалі та окремих його інститутів у цій сфері правового регулювання [28, с.118]. Стосовно процесуальних службово-трудова відносин особового складу ОВС, є досить вагомими підстави, з огляду на зазначені вище аспекти процесуального та матеріального права, чітко нормативно визнати службово-трудова спори працівників органів внутрішніх справ саме спорами позовного характеру.

Список літератури: 1. Закон України «О милиции» от 20.12.1990 г. // Голос України. – 1990. 2. Збірник нормативних актів України з питань правопорядку. К., 1993. 3. Рішення рішення Северодонецького міського суду Луганської області від 28.12.1998 р. по справі №2-503 за позовами Заярного та Косолапова до Управління МВС України в Луганській області про поновлення на роботі та утримання заробітної плати за час вимушеного прогулу. 4. Советский гражданский процесс / Под ред. Н.А. Чечиной, Д.М. Чечот. М., 1984. 5. Викут М.А. Стороны – основные лица искового производства. Саратов, 1968. 6. Белоконов В.М. Процесуальні особливості оскарження в суд незаконних рішень військових посадових осіб і органів // Юридичний вісник. 1997. № 5. 7. Мельников А.А. Правовое положение личности в советском гражданском процессе. М., 1969. 8. Боннер А.Т. Производство по делам возникающим из административно-правовых отношений. Автореф. дис... канд. юрид. наук. М., 1966. 9. Шакарят Н.С. Субъекты советского гражданского процессуального права. М., 1970. 10. Добровольский А.А., Мельников А.А. Основные направления науки советского гражданского процессуального права // Сов. гос-во и право. 1975. 11. Абрамов С.Н. Советский гражданский процесс. М., 1952. 12. Советское гражданское процессуальное право / Под ред. М.А. Гурвича. М., 1964. 13. Розвиток цивільного та трудового законодавства

в Україні / Я.М. Шевченко, О.М. Молякко, А.Л. Салатко та ін. Харків, 1999. 14. Заворотько П.Л., Штефан М.И. Непозовне провадження в радянському цивільному процесі. К., 1969. 15. Штефан М.И. Защит прав социалистичных организаций в суде. К., 1970. 16. Чечот Д.М. Неисковые производства. М., 1973. 17. Штефан М.И., Дрижчана О.Г. Цивільне процесуальне право України. К., 1994. 18. Алехин А.П., Кармолицкий А.А., Козлов Ю.М. Административное право Российской Федерации. М., 1996. 19. Бахрах Д.Н. Административное право. М., БЕК, 1996. 20. Макухіна М., Білоусов Ю. Правова природа контракту про проходження військової служби // Право України. 1999. № 9. 21. Воловик В. Про галузеву належність правовідносин, пов'язаних з застосуванням праці мілітаризованих державних службовців // Право України. 1999. № 2. 22. Киселев И.Я. Сравнительное и международное трудовое право: Учебн. для вузов. М., Дело. 1999. 23. Трудовое право Украины / под ред. Г.И. Чанышевой, Н.Б. Болотовой. Х., 1999. 24. Лавриненко О.В. Правовая и социальная защита работников органов внутренних дел Украины. Х., 1999. 25. Никитинский В.И., Орловський Ю.П. Предмет и метод трудового права: изменения в условиях перестройки // Сов. государство и право. 1989. №4. 26. Сирота И.М. Все о пенсиях, пособиях, социальной защите граждан Украины (научно-практический комментарий и сборник нормативных актов). Х., 1999. 27. Венедиктов В.С. Трудовое право Украины. (Общая часть). Харьков, 1994. 28. Обушенко О.М. Причини виникнення службово-трудоових спорів в органах внутрішніх справ // Вісник Запорізького юридичного інституту. 1999.

Надійшла до редколегії 05.03.2001

К.Ю. Мельник, здобувач Нац. ун-ту внутр. справ

СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ЯК ЕЛЕМЕНТ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПРАЦІВНИКІВ ОРГАНІВ ВУТРИШНІХ СПРАВ

В ході формування демократичної та соціально-орієнтованої правової держави істотно зростає роль правозахистного механізму стосовно прав і свобод людини як найвищої соціальної цінності, що в значною мірою актуалізує проблему соціально-правового статусу працівників органів внутрішніх справ.

Працівники органів внутрішніх справ покликані виконувати державні функції по забезпеченню особистої безпеки громадян, захисту їх прав, свобод і законних інтересів; охороні громадського порядку; попередженню, розкриттю і розслідуванню злочинів та інших правопорушень на професійній основі. Основою професійної діяльності працівників органів внутрішніх справ є їх соціально-правовий статус, суттєвою рисою якого потрібно вважати єдність його соціального і правового компоненту.

Вихідним у визначенні правового статусу працівників органів внутрішніх справ є загальнотеоретичне дослідження саме поняття даного правового явища, при цьому необхідно відштовхуватись від поняття правового статусу особистості як родової категорії, що лежить в його основі.

Необхідно відмітити, що в науці існує декілька підходів щодо визначення поняття правового статусу особистості та його структури. Явич Л.С. під правовим статусом розуміє юридичне вираження і закріплення фактичного становища громадян в державі [1, с. 163]. З цим положенням погоджуються і